

OVERVEJELSER OM VALG AF BRUGERBETALING, UDDANNELSE OG SKAT

Dette notat omhandler, hvordan finansierings- og skattesystemet påvirker incitamentet til at tage forskellige uddannelser. En uddannelse kan give flere forskellige afkast for den enkelte. Dels kan der være et økonomisk afkast i den forstand, at uddannelsen kan løfte kvalifikationer på arbejdsmarkedet, så man kan få en højere løn. Dels kan en uddannelse give livskvalitet og fornøjelse under og efter et studie. Nogle uddannelser (f.eks. forsikringsvidenskab) indeholder relativt meget af det første (økonomisk gevinst), mens andre kan indeholde mere af det sidste (fornøjelse og livskvalitet), f.eks. litteraturvidenskab. For den enkelte kan de to afkast (økonomi hhv. livskvalitet) være lige vigtige. Men finansierings- og skattesystemet under ét favoriserer i dag uddannelser med stor fornøjelse og livskvalitet og diskriminerer uddannelser med et stort økonomisk afkast i form af høj løn. Det skyldes i høj grad, at afkastet i form af livskvalitet ikke beskattes, mens det økonomiske afkast af uddannelse beskattes meget hårdt. Der skitseres en model, der kan rette op på denne skævvridning. Den inkluderer brugerbetaling for at gå på universitetet, lavere SU og nedsat topskat.

Afkast af uddannelse

Det er veldokumenteret, at der er meget stor forskel på det økonomiske afkast af diverse uddannelser. F.eks. giver videregående uddannelse indenfor natur-, sundheds- og samfundsvidenskab generelt et langt større økonomisk afkast end humanistiske uddannelser. Det er derfor et spørgsmål, hvorfor så mange vælger uddannelser, der giver et relativt lille økonomisk afkast. Det kan der være flere forklaringer på.

Det kan fremføres, at en uddannelse giver flere forskellige afkast for den enkelte, jf. Skaksen¹ (2006). Dels kan der være et økonomisk afkast i den forstand, at uddannelsen kan løfte kvalifikationer på arbejdsmarkedet, så man kan få en højere løn. Dels kan en uddannelse give livskvalitet og fornøjelse. Nogle uddannelser (f.eks. ingeniør, læge eller forsikringsvidenskab) indeholder relativt meget af det første (økonomisk gevinst), mens andre kan indeholde mere af det sidste (fornøjelse, livskvalitet), f.eks. litteraturvidenskab.

Som udgangspunkt kan det ene afkast være lige så vigtigt som det andet for den enkelte.

Det er velkendt, at den stærke progression i skattesystemet indebærer, at det økonomiske afkast af en uddannelse beskattes meget hårdt. Omvendt beskattes fornøjelsen/livskvalitet ved en uddannelse ikke. Denne skattestruktur trækker i retning af, at flere vælger uddannelse med meget fornøjelse og livskvalitet. Samtidig gives der ens tilskud til uddannelser uanset økonomisk afkast. Tilskuddet sker i form af gratis uddannelse og SU (der er ens uanset uddannelse).

Samlet set trækker skatte- og finansieringssystemet i retning af en favorisering af uddannelser med lille økonomisk afkast og stort fornøjelsesmæssigt afkast. Alt andet lige vil disse incitament trække i retning af, at flere vælger uddannelser med lille økonomisk afkast. Det medfører over tid mindre økonomisk velstand.

Problemet kan håndteres på flere forskellige måder.

¹ Munch, J. Roland & Skaksen, J. Rose, (2006), *Er uddannelse en forudsætning for velstand og vækst i en globaliseret verden?* i Henriksen, T. Bernt, *Skabt til vækst*, København, Børsens Forlag.

Den centralistiske strategi

En måde kan være, at man centralt reducerer muligheden for at tage uddannelser med lille økonomisk afkast (ved f.eks. at nedlægge studiepladser). Det betyder så, at adgangen til uddannelserne "rationeres" med de problemer, der følger af administrativ sortering af ansøgerne.

Genopretning af neutrale incitament

En anden mulig håndtering af problemet er at reducere den reelle subsidiering af uddannelser med lille økonomisk afkast og stort fornøjelsesmæssigt afkast.

Det kan ske ved, at man indfører en vis brugerbetaling for at tage et studie. Endvidere kan SU'en mere eller mindre erstattes af statsgaranterede lån, der skal tilbagebetales efter endt studie. Dermed er der mulighed for, at der er færre, der vælger uddannelse med et stort fornøjelsesmæssigt afkast, fordi fornøjelsen ikke står mål med betalingen. Endvidere kan brugerbetalingen øge fokus på, at "investeringen" skal have værdi på arbejdsmarkedet (dvs. give væsentligt højere løn). Herudover kan man reducere skatten af det økonomiske afkast af en uddannelse. Det betyder i praksis, at man skal reducere den øverste marginalskat. Det vil indebære, at det bliver mere attraktivt at vælge uddannelser med gode job- og lønudsigter.

Fordelen ved sidstnævnte løsning er, at den reducerer skævvridningen i incitamenterne, ligesom den opretholder en frivillighed i studievalg. Den er også åben over for, at unge kan se, at en uddannelse har nogle indtjeningsmuligheder i fremtiden, som ikke er afspejlet i de nuværende lønninger på arbejdsmarkedet.

Den centralistiske strategi udelukker denne mulighed, da den principielt lukker studiepladser, hvor der med de nuværende lønninger er et lille eller intet økonomisk afkast.

Skitse til nyt finansieringssystem for uddannelse

Et bud på en finansieringsstruktur, der vil reducere skævvridningen i incitamenterne, kunne f.eks. være en brugerbetaling på 1.500 kr. pr. fag pr. semester. Hvis man tager 4 fag pr. semester, giver det en årlig brugerbetaling på 12.000 kr. om året. Denne brugerbetaling kan evt. finansieres med statsgaranterede lån, som først skal betales tilbage, når man er færdig med sin uddannelse men kan også finansieres ved at arbejde sideløbende med studierne. I praksis vil der næppe være mange, der fravælger uddannelse, fordi de ikke har råd. Og samtidig får alle uanset indkomstbaggrund mulighed for at få en uddannelse. Herudover kunne SUn på videregående uddannelser halveres og forskellen op til den nuværende SU kunne også gives som statslån.

Parallelt hermed sænkes eller fjernes topskatten. Dermed beskattes det økonomiske afkast af uddannelse mindre, og set i sammenhæng med brugerbetalingen rettes der op på skævvridningen til ugunst for uddannelser med stort økonomisk afkast.

OECD (2009)² anfører, at brugerbetaling kan bidrage til at unge i forbindelse med studievalg i højere grad fokuserer på, at uddannelser skal give en god indtjening. Herudover anføres det, at brugerbetaling kan medføre, at unge starter og afslutter deres uddannelse hurtigere, da det efterfølgende giver flere år på arbejdsmarkedet til at tilbagebetale studiegæld.

² OECD, Economic Survey, Denmark, Volume 2009/19 - November 2009, Supplement No. 1.